

Попова В. В.

*доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник
лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту
професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8931-8880>*

ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У довоєнний період у системі української професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) накопичилося чимало проблем, пов'язаних із недостатнім фінансуванням та невідповідністю стандартів освітніх програм вимогам ринку праці. Міністерство освіти і науки модернізує систему освіти та покращує її якість на всіх рівнях. З 2016 р. за рахунок коштів державного бюджету (350 млн грн) на базі діючих закладів П(ПТ)О утворено 184 навчально-практичних центри галузевого спрямування [1].

У 2002–2020 рр. фінансування системи П(ПТ)О було перекладено з державного бюджету на бюджети місцевих органів влади. Загальна сума в порівнянних цінах залишилася майже незмінною, але ці кошти лише на 45–60 % покривали потреби закладів П(ПТ)О [2, с. 12]. Разом із тим ще до початку прямого військового вторгнення система П(ПТ)О зазнала значних руйнувань: чисельність учнів і закладів освіти скоротилась у 2,03 та 1,35 рази відповідно [3, с. 102].

Актуальність питання фінансового забезпечення системи П(ПТ)О посилюється в теперішній і майбутній повоєнний час у двох взаємопов'язаних аспектах. З одного боку, на системі професійної освіти лежить основний тягар із підготовки того висококваліфікованого трудового потенціалу, руками й інтелектом якого буде відновлюватись українська економіка. З другого – у період воєнного стану загострюється дефіцит коштів на систему підготовки потенціалу, що є джерелом відтворення цих коштів.

Як вихід із цього замкненого кола розглядається активне виведення системи П(ПТ)О на орбіту державно-приватного партнерства (ДПП) [4]. Аргументація доцільності такого кроку може ґрунтуватися на дослідженні руху коштів за різних джерел фінансування, а саме:

1) Державний бюджет (до 2002 р.). Кошти рухаються по колу: (а) державні витрати на учня в системі П(ПТ)О – (б) додана вартість, яку виробляє підготовлений професіонал на робочому місці, – (с) дохід підприємця – (д) податки – (а) державні видатки на учня в системі П(ПТ)О.

2) Місцевий бюджет (після 2020 р.). У разі заміни державних витрат на витрати місцевих бюджетів економічний зміст кола руху коштів залишається незмінним ((а)-(б)-(с)-(д)-(а)).

3) Підприємництво (пропонується запровадити). Кошти рухаються по колу: (а) витрати підприємця на учня в системі П(ПТ)О – (б) додана вартість, яку

виробляє підготовлений професіонал на робочому місці, – (с) дохід підприємця – (а) витрати підприємця на учня в системі П(ПТ)О ((а)-(b)-(c)-(а)).

Скорочення кола обертання коштів (випадок 3) прискорює швидкість руху суспільного продукту із синергетичним впливом на розвиток економіки загалом. Дослідженню підлягає розкриття закономірних механізмів прояву цих впливів для досягнення максимального позитивного ефекту. Вирішення комплексу відповідних питань є прерогативою науковців-освітян, оскільки кінцевим творцем цього ефекту є система П(ПТ)О. Їм також належить визначити оптимальні шляхи спрямування вивільнених від фінансування освітнього процесу державних коштів на відповідну модернізацію організаційно-методологічного забезпечення.

Воєнний стан обумовлює відповідну специфіку практичної конкретизації виведення системи П(ПТ)О на орбіту ДПП. Перенесення вагомий частки фінансового забезпечення на підприємницький сектор економіки має загальнодержавне значення. З одного боку, таким чином із держави знімається частина фінансового навантаження в умовах безпрецедентного падіння ВВП, катастрофічного зростання бюджетного дефіциту, накопичення боргових зобов'язань. З другого боку, відкривається шлях до прискорення циклу відновлення економіки. Наближення системи П(ПТ)О до підприємництва робить її ефективним інструментом реагування на потреби конкретних секторів економіки. Відповідні податкові й правові стимули розвитку вітчизняного малого та середнього бізнесу є нічим іншим як поштовхом до створення робочих місць. Таким чином, високий рівень безробіття, пов'язаний із руйнуванням підприємницьких потужностей і вимушеним переміщенням, перетворюється з тягаря соціального бюджету на резерв працевлаштування.

Потужний волонтерський рух підтверджує перспективність практичного запровадження такого підходу. З перших хвилин війни волонтери забезпечують задоволення значної частини потреб не лише армії, а й жителів районів, що постраждали від бойових дій. Поведінка пересічних українців в умовах воєнного стану забезпечила вагомий внесок у справу звільнення України від окупантів. Загроза особистому життю не стала нездоланною перешкодою для відшкодування власних заощаджень на потреби війська, а відсутність державної підтримки – перепорою для налагодження виробництва продуктів харчування, військового обладнання й предметів побуту наших вояків. Цей досвід вказує на готовність українців сприймати національні інтереси як власні. Науковцям-освітянам залишається лише узагальнити цей досвід та створити передумови для набуття знань і навичок реалізації цих інтересів.

Практика запровадження ДПП як способу вирішення загальногосподарських питань із використанням системи П(ПТ)О як джерела відповідного людського капіталу поширена за кордоном. Досяжними для дослідження є не лише приклади такої практики, а й наукові опрацювання цих прикладів. Для подолання проблем сьогодення може бути корисним досвід розв'язання повоєнних проблем у соціальній сфері [5]. При розробленні перспективних програм досяжним є досвід подолання проблем, що можуть очікувати нас у майбутньому [6].

Модернізація джерел фінансування П(ПТ)О в умовах воєнного стану є настільки складним, настільки й необхідним завданням. У наукових обґрунтуваннях механізмів виконання цього завдання слід звернути увагу на ті небезпеки, яких слід уникати з огляду на повоєнне відновлення економіки. Потрібно дати ґрунтовну відповідь на принципове питання типу економіки, яка, з огляду на варварські руйнування, фактично будуватиметься наново. Наприклад, яку з альтернатив буде обрано: екзогенно-залежну модель економіки за переважання експорту сировини сільськогосподарського призначення чи індустріальну модель створення доданої вартості високого рівня?

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022–2027 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2021 № 1619-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/61b/353/db1/61b353db1fb1c512194738.doc>.
2. Сучасний стан фінансування професійно-технічної освіти в Україні / Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. 2019. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/profesijno-tehnicna-osvita.pdf> [дата звернення: 03.10.2022].
3. *Попова В.* Економічні передумови запровадження державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти в Україні. *Professional Pedagogics*. 2022. № 1 (24). С. 101–110. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.101-110>.
4. *Радкевич В., Бородієнко О., Колишко Р., Короткова Л.* Розроблення професійних стандартів з використанням інструментів публічно-приватного партнерства. *Професійна педагогіка*. 2020. № 1 (20). С. 15–24. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20.15-24>.
5. Paoletto G. (2000) Public Private Sector Partnerships: An Overview of Cause and Effect. In: Wang Y. (ed.) *Public-Private Partnership in the Social Sector: Issues and Country Experiences in Asia and the Pacific* (Tokyo: Asian Development Bank Institute), 35–54.
6. Raman A. V., Björkman J. W. (2015). Public-Private Partnerships in Healthcare. In: Kuhlmann E., Blank R. H., Bourgeault I. L., Wendt C. (eds.) *The Palgrave International Handbook of Healthcare Policy and Governance*. London : Palgrave Macmillan. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137384935_23.